

GILAM SIFATINI BAHOLASH

dotsent N.B.Yusupova, professor P.S.Siddiqov
Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.8076785>

Annotatsiya. Maqolada xalq amaliy san'at turlaridan biri bo'lgan taqir gilam ishlab chiqarishda naqsh ornamentlarini tushirish, iplarning bog'lash usullari, kigizni ishlab chiqarish to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Tayanch so'zlar. Taqir, gilam, xomashyo, arqoq, sifat

Mamlakatimizda milliy hunarmandchilik, xalq amaliy san'atini, shu jumladan tarixiy an'analarimizni o'zida mujassam etgan, ota-bobolarimizdan qadimiy meros bo'lib, avlodlardan avlodga o'tib kelayotgan ipak va jundan qo'lda gilam to'qish sohasini rivojlantirish va noyob san'at asari hisoblanadigan ushbu gilamlarni bozor talablariga uyg'unlashtirish, band bo'lmagan aholini, ayniqsa yoshlar, ayollar va kam ta'minlangan oilalarni mazkur sohaga keng jalb etish orqali ularning ish bilan bandligini ta'minlash maqsadida «Respublikada qo'lda to'qilgan gilamchilik sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida» Prezident qarori (PQ-4759-son, 26.06.2020 y.) qabul qilindi.

Xalq amaliy san'ati asarlari nafaqat bugunimiz, kelajak avlodlarimizning ham boy ma'naviy merosi va qadriyatlarini hamdir. Xalq amaliy bezak san'ati kishilarning ma'naviy olamini boyitadi, badiiy didini shakllantiradi, ruhiyatini tarbiyalaydi. Shuning uchun ham o'zbek xalq amaliy san'ati kishilarni badiiy ahloqiy, umuminsoniy tarbiyalab, ularning ilmiy dunyoqarashlarini shakllantirishda, hamda madaniy darajasini oshirishda eng zarur manbalardan biri hisoblanadi.

Gilamchilik sanoati - tabiiy (jonivorlar va o'simliklardan olinadigan tolalar) va sun'iy tolalardan foydalanib turli xildagi gilamlar ishlab chiqaruvchi sanoat tarmog'i hisoblanadi. Gilamchilik badiiy hunarmandlik sohasi sifatida turli davlatlarda o'ziga xos shaklda rivojlanib kelgan.

Davlatimiz rahbarining 2020 yil 26 iyundagi "Respublikada qo'lda to'qilgan gilamchilik sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga asosan bugungi kunda "O'zbekipaksanoat" uyushmasi tarkibidagi korxonalarning barchasida qo'lda gilam to'qish dastgohlari o'rnatilib ishga tushirildi. Jumladan, uyushma tarkibidagi korxonalar tomonidan 1 ming 200 dan ortiq gilam to'qish dastgohlari o'rnatilib, ushbu dastgohlarning har birida chevar xotin-qizlarning bandligi ta'minlangan.

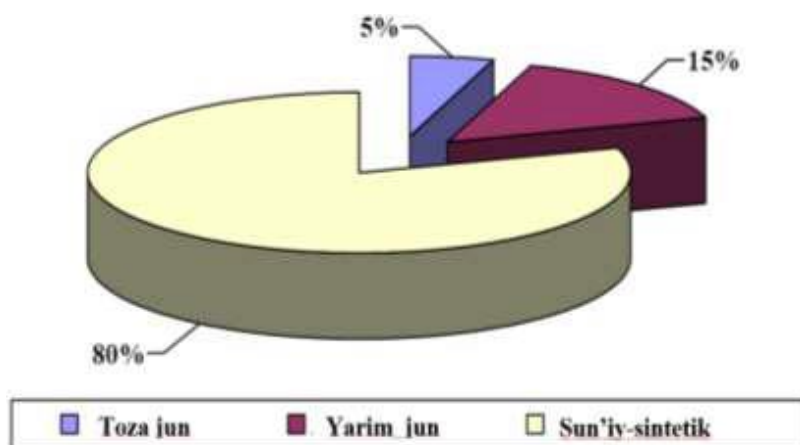
To'qilayotgan gilamlar jun, ipak va paxta aralashmalaridan tayyorlanadi. Mazkur gilamlar o'zining ekologik jixatdan tozaligi, mayinligi va sifati bilan ko'plab xorijlik hamda mahalliy axoli o'rtasi ma'lum va mashhur. Hozirgi kunda gilam ishlab chiqaruvchilar dunyo bozoriga juda keng assortimentdagi gilam turlarni taklif etmoqda. Gilamlarni har biri xaridor sotib olayotganda albatta uning sifatiga katta e'tiborni qaratadi.

Gilamlar sifatini baholashda iste'mol xususiyatlari quyidagi guruhlarga bo'linadi:

- ❖ ijtimoiy mo'ljallanganligi
- ❖ funksional
- ❖ chidamlilik
- ❖ ergonomik
- ❖ estetik
- ❖ ekologik va iste'mol qilish xavfsizligi.

Gilam va gilam buyumlar assortimentining tola tarkibi bo'yicha tahlili shuni ko'rsatdiki,

sotilayotgan gilam va gilam buyumlarining 80 % ini sun'iy va sintetik iplar hamda kalavalardan ishlab chiqarilgan buyumlar, 15 % ini yarim jundan ishlab chiqarilgan buyumlar va 5 % ini toza jundan ishlab chiqarilgan gilam va gilam buyumlar assortimenti tashkil etmoqda.

1-diagramma. Gilam va gilam buyumlar assortimentining tola tarkibi bo'yicha tahlili

Gilam va gilam buyumlarining sifat ko'rsatkichlari ikki katta guruhga bo'linadi va buyumlarning sifatini baholashda qo'llaniladi:

- ❖ organoleptik usul yordamida tashqi ko'rinishi, rangi, shakli
 - ❖ berilgan bezaklari, bezaklarning mavzuiga doir to'g'ri kelishi
- normativ-texnik hujjatiga binoan 40 ballik sistema orqali baholanadi.
Gilam mahsulotlarini organoleptik usulda baholash

Gilam Turlari			
Sifat ko'r sat kichlari			
badiiyligi	18	15	18
naqshi va ranglar ning o'zaro mosligi	10	6	10
tuzilishi	10	8	6
JAMI	38	29	34

Ishlab chiqarilayotgan gilamlar assortimentining tashqi ko'rinishini organoleptik usulda baholash natijalaridan ma'lum bo'ldiki, "Hukmdor" gilam turi badiiyligi, naqshi va ranglarning o'zaro monandligi, tuzilishi jihatidan baholaganda umumiy 38 ball to'plab, oliy navli gilam deb baholandi. "Imperator" gilam turi umumiy 29 ball to'plab 2-navli gilam deb baholandi. "Sultan gold" gilam turi umumiy 34 ball to'plab 1-navli gilam deb baholandi. Ishlab chiqarilish jarayonida vujudga kelgan nuqsonlarning hajmi soni bo'yicha gilam va gilam buyumlari 2

navga bo'linadi.

Standart talabiga ko'ra 1-nav gilamlarida mavjud bo'lgan nuqsonlarga qo'yilgan bali 10 balldan oshmasligi kerak bo'lsa, 2-nav gilamlarida mavjud bo'lgan nuqsonlarga qo'yilgan ballar 20 balldan oshmasligi kerak. Gilamlarda mavjud bo'lgan nuqsonlarni baholashda quyidagi natijalar olindi:

1. "Hukmdor" gilamida bitta nuqson teskari tomonida 5 smda dog'ning mavjudligi 2 ball bilan baholandi. Standart talabiga ko'ra 1-nav deb baholandi (1-nav 5 ballgacha).

2. "Imperator" gilamini baholashda 4 ta nuqson mavjudligi aniqlandi: tuk uzunligining har xilligi 20 sm da 4 ball, rang tuslarining har xilligi 3 ball, naqshlarining buzilganligi 3 smda 7 ball, teskari tomonida yog'li dog'larning mavjudligi 10 sm da 4 ball. Umumiy nuqsonlarga berilgan ballarning yig'indisi 18 ballni tashkil etib, Standart talabiga ko'ra brak deb hisoblanib, gilam buyumlarga kesish uchun qayta sexlarga yuborildi.

3. "Sultan gold" gilamini baholashda 2 ta nuqsonlar mavjudligi aniqlandi: tuk uzunligining har xilligi 30 sm da 4 ball, rang tuslarining har xilligi 3 ball. Umumiy nuqsonlarga berilgan ballarning yig'indisi 7 ballni tashkil etib, standart talabiga ko'ra 2-nav deb baholandi (2-nav

Nuqsonlarning turi va o'lchami	Nuqsonlarni baholash (ballarda)		
			
Tuk uzunligining harxilligi	-	20sm 4 ball	30sm 4 ball
Rang tuslarining harxilligi	-	3 ball	3 ball
Naqshlarning buzilganligi	-	3sm 7ball	-
Teskari tomonda dog'larning mavjudligi	5sm 2ball	10sm 4 ball	-
JAMI	2 ball	18 ball	7 ball

15 ballgacha).

Gilam va gilam mahsulotlarini saqlash GOST 7000-80 va GOST 23348-78 bo'yicha amalga oshiriladi. Qadoqlangan gilamlar yong'in xavfsiz ligi qoidalariga muvofiq quruq, shamol latiladigan joyda, ifloslanish, mexanik shikastlanish va quyosh nuri ta'siridan saqlaydigan sharoitlarda saqlanishi kerak. Yangi ishlanmalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish jarayonlari doimiy ravishda takomillashtirilmoqda, shu bilan birga materiallarni qayta ishlashning qadimiy texnologiyalari va usullaridan faol foydalanilmoqda. Gilam mahsulotlarini ishlab chiqarishning barcha bosqichlarida doimiy

ravishda qattiq sifat nazoratidan
o'tadi va barcha xalqaro standartlarga javob beradi.

References:

1. O'zbekiston xalq amaliy bezak san'ati. Mehnat. Toshkent. 1991. –b. 334-335.
2. Yusupova N.B., Xamraeva S.A. The Importance of the extension tool in reducing the inequality of yarn //The American of Journal Engineering and Technology, 2020, 5.32, 39-44.